

УДК 32:001,8

НЕОІНСТИТУЦІАЛІЗМ ТА ЙОГО ПІЗНАВАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ В ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Антоніна Колодій

*Львівський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України
факультет державного управління та місцевого самоврядування,
кафедра політичних наук і філософії
Сухомлинського, 16, 79491, м. Львів-Брюховичі, Україна
e-mail: akolodii@gmail.com*

У статті йдеться про сучасні тенденції в розвитку інституційної теорії, зокрема про евристичний потенціал різноманітних неоінституціоналістських підходів. Особлива увага приділена внеску в інституційні студії тих науковців-політологів, які відомі своїми дослідженнями глобального процесу демократизації, а також переходів до демократії та демократичних реформ у відносно стабільних демократичних системах. Крім того, авторка відмічає деякі критичні точки в розвитку політичної системи України, які потребують докладного вивчення з використанням методів неоінституціоналізму.

Ключові слова: інституції, політичні зміни, демократичний перехід, традиційний інституціоналізм, неоінституціоналізм, напрями неоінституціоналізму, інституціоналізм обмеженого раціонального вибору, соціологічний неоінституціоналізм, нормативний неоінституціоналізм, історичний інституціоналізм.

1. Епоха неоінституціоналізму¹

Загальновідомим є той факт, що політична наука, зокрема її порівняльна галузь, виникла і тривалий час розвивалась як наука про конституційний лад різних країн, вивчаючи у статичній формально-юридичній бік політичного життя. Це був період панування так званого *традиційного інституціоналізму* в політології, який ґрунтувався радше на здоровому глузді, аніж на якихось теоретичних розробках (економічний інституціоналізм цього періоду на політичні дослідження впливав мало

---

¹ Оскільки даний термін запозичено з англійської мови, в українській спеціальній літературі він вживається у різних варіантах: *інститу-алізм*, *інституц-і-он-алізм* та наш варіант – *інституц-і-алізм*, тому вважаємо за потрібне звернути увагу на обґрунтованість саме останнього варіанта. Йдеться про назву наукового напрямку, який вивчає *інституції*. Корінь українських слів *інституц-ія*, *інститут* складається із виділених 8 літер, і всі вони мають увійти в похідне слово. Тож у першому з наведених варіантів терміна бракує останньої літери. Суфікс *-он-*, присутній у другому варіанті, потрібний в англійському варіанті терміна, оскільки інституція в оригіналі звучить як *institution*. В українському ж варіанті він лише видовжує слово. Отже, залишається *інституціоналізм*, *неоінституціоналізм*. Другий варіант так само може бути прийнятний як близький до свого англійського попередника. Натомість перший – не прийнятний під жодним оглядом.

або не впливав зовсім). Поняття „політичні інституції” вживалося в значенні, тотожному поняттям державні установи та/або політичні організації, які розглядалися як визначальні чинники політичного процесу, від яких залежала діяльність дійових осіб політики та рівень ефективності і стабільності політичної системи. Індивідуальні політичні актори, потрапляючи в систему правил і норм державних інституцій, мимоволі ставали їх носіями, своєрідними „гвинтиками” системи, а питання про зворотний вплив акторів на політичні інституції у межах цього підходу в той час не виникало.

Вклинення бігейвіоризму (в точній транслітерації – бігейвіоралізму) з його увагою до індивідуальної та колективної поведінки, що досліджувалась емпірично, на певний час підірвало віру в наукову цінність інституціональних досліджень. Проте ще в період найбільшого розквіту бігейвіоризму (50-60-ті роки ХХ ст.) перед політичною наукою постала низка теоретичних проблем, які вимагали ширших і водночас глибших підходів, аніж ті, що їх міг запропонувати бігейвіоризм.

Інтерес до вивчення політичної стабільності і політичних змін усередині розвинених демократичних країн, окремі з яких зазнали катастрофи у першій половині ХХ ст. (фашизм), а також у ширшому світі, який змінювався на очах, привів до виникнення теорій політичних систем, розвитку та модернізації, які, в свою чергу, спонукали дослідників повернутися до інституційного аналізу як інструмента порівняльної політології, особливо в контексті вивчення країн, що стали на шлях незалежності і почали вибудовувати державні інституції при підтримці і за зразками західних держав. Намагання надати їм модерної форми та змісту не завжди були успішними, а пояснення процесів лише на основі функціоналізму, що становив підґрунтя теорій модернізації, не задовольняло багатьох дослідників. Частина з них шукали глибших причин не лише успіхів, а й занепаду держав, що перебували у процесі модернізації (С. Гантінгтон), а також прагнули виявити внутрішні причини демократизації, пояснити її генезу (Д. Растоу) [13, 20].

Модернізація та демократизація на перших стадіях стосувалися насамперед інституційних змін. Отож не дивно, що один із найвідоміших дослідників цих процесів Семюель Гантінгтон був серед тих політологів, які започаткували *сучасний інституціоналізм* (на відміну від традиційного, що існував у довоєнний період), який, втім, ще не був тим явищем, яке нині називають неоінституціоналізмом. У своїй праці 1968 р. „Як демократизуються країни” він визначив інституції як „*стійкі, поціновувані та регулярно повторювані зразки поведінки*” [14, р.12].

За багатоманітності визначень інституцій [див. 3], варіант, що ставить у центр уваги визнані та широко практиковані взірці взаємодій (поведінки, практики), які існують упродовж тривалого часу, разом з правилами та процедурами, на основі яких вони здійснюються (хоч останні можуть згадуватись або ні), є одним із найуживаніших у політичних науках. Так, відомий дослідник демократичних транзитів (зокрема, їх перебігу та результатів в Україні й Росії) О. Мотиль в одній із праць розшифровує зміст поняття інституцій, обмежуючись трьома словами: „*поціновувані зразки поведінки*” [19].

Низка інших дослідників демократичного транзиту особливо наголошують на повторюваності та стійкості інституцій як зразків поведінки, сподівання політичних акторів на їх застосування у майбутньому. Зокрема, Гілермо О’Доннел визначає інституції як регулярно повторювані зразки взаємодій, що є відомі, прийнятні (хоч і

не обов'язково схвалювані) і практикуються суб'єктами діяльності, котрі сподіваються продовжувати взаємодію згідно правил, санкціонованих і підтримуваних цими зразками, у майбутньому [цит. за: 18]. Відтак, важливий для перехідних суспільств процес інституціалізації інтерпретують як *перетворення певних практик чи організацій на добре утверджені та широко відомі*. За умов інституціалізованих відносин дійові особи політики виробляють очікування, орієнтації та поведінку, засновані на припущенні, що дана практика чи організація переважатимуть і в передбачуваному майбутньому. Наслідком інституціалізації є чіткі та стійкі очікування одних політичних акторів щодо поведінки інших [18, р. 360-361].

Ці сучасні визначення інституцій, хоч і не є складовою течії, яку нині називають неоінституціалізмом, істотно відрізняються від традиційного інституціалізму і мають принаймні одну важливу спільну рису з неоінституціалізмом: вони не обмежуються формальними (офіційно встановленими) формами взаємодій і поведінки, а тим більше не ототожнюють інституції з асоціаціями та організаціями, а включають у це поняття також неформальні зразки практики, що виникають спонтанно, в процесі соціальної еволюції. Головною їх відмінністю від власне неоінституціалізму є наголос на практичній поведінці, а не на правилах-обмеженнях, як це роблять неоінституціалісти.

2. Специфіка та джерела неоінституціалізму

Згідно з розумінням представників різних течій неоінституціалізму, інституції – це набори (сукупності) правил (sets of rules), які спрямовують і обмежують поведінку індивідуальних акторів. Неоінституціалізм розглядає інституції не в статично, а в динаміці, не цілісно, а фрагментарно, не як незалежні, а як системні, „вбудовані” феномени [21, р. 97-106].

Проблеми взаємовпливу інституцій та акторів, а також причин та механізмів руйнування старих, виникнення та закріплення нових інституцій, що виходять на ширшу проблему керованих і спонтанних суспільних змін, є об'єктом особливої уваги неоінституціалізму. Це пов'язано з уявленням неоінституціалістів про те, що не лише інституції впливають на акторів, а й навпаки – функціонування правил-обмежень залежить від дійових осіб політики – політичних акторів. Тому варто говорити не про вплив інституцій на політичних акторів, а про їхній взаємовплив. Відповідно до цих впливів інституції зміцнюються, модифікуються і розвиваються або ж деградують. Вони творяться, руйнуються і трансформуються повсякчас, а їхня усталеність – відносна. Відтак, відносною стає і межа між інституціями і процесами, а також між неформальними інституціями та культурою.

До особливостей неоінституціалізму належить також наголошення на значенні не стільки інституцій як таких, скільки процесу інституціалізації (формальної і неформальної), а також на взаємовідношенні (пропорціях) між розвиненістю та впливом формальних і неформальних інституцій та можливостях їх взаємного заміщення.

Загалом, неоінституціалізм – це нова, але консервативна за своїм змістом теорія, адже вона підтверджує правоту консерваторів у тому, що лише традиція, тяглість та поступовість створюють міцне підґрунтя для стабільного розвитку, а також вказує на наївність революціонерів, які сподіваються, що зусиллям волі,

одномоментно можна народити життєздатний новий порядок на основі певного проекту.

Неоінституціоналізм зростав на критиці спрощень (або перебільшень), що спостерігались у межах двох популярних в американській політології методологічних підходів: бігейвіоризму, який розглядав індивіда як незалежну особистість, яка певним чином реагує на обставини, та теорії раціонального вибору, яка пояснювала поведінку акторів розрахунком власної вигоди (балансу виграшу та програшу від тих чи інших дій). Заперечуючи крайнощі цих підходів, неоінституціоналісти водночас перейняли від них чимало слушних ідей, завдяки чому індивід у теорії неоінституціоналізму не лише залежить від інституційних обмежень, а й сам впливає на творення, руйнування, ефективне або неефективне функціонування інституцій. Проте ця особливість різною мірою притаманна основним концептуальним підходам, що існують під єдиним дахом неоінституціоналізму.

3. Різновиди неоінституціоналізму

Теорія неоінституціоналізму не є чимось цілісним і завершеним. Навпаки, вона об'єднує різноманітні течії, що пропонують відмінні, часом суперечливі інтерпретації природи інституцій та їхньої суспільної ролі. Класифікація підвидів неоінституціоналізму також здійснюється за різними критеріями, з виділенням, відповідно, їх різної кількості – від трьох до семи [21, р. 95-96]. Причому, в одних випадках до уваги беруть неоінституціоналізм у вузькому сенсі, в інших – усі сучасні течії інституціоналізму. Американський дослідник Пол ДіМаджіо виділяє три „нових інституціоналізми”: раціональної дії, соціального конструювання та опосередкованого конфлікту [1, с. 19]. Відштовхуючись від статей Томаса Колбла „Новий інституціоналізм в політичній науці і соціології” [16] та Пітера Холла і Розмарі Тейлор „Політична наука і три неоінституціоналізми” [12], ми виділяємо ті напрями неоінституціоналізму, які, на наш погляд, є найактуальніші для політичної науки, а саме: *соціологічний (зокрема нормативний), історичний та неоінституціоналізм обмеженого раціонального вибору.*

Початковою формою соціологічного неоінституціоналізму вважають так званий *нормативний інституціоналізм*, що сформувався як заперечення теорії раціонального вибору. Його прихильники стверджують, що поведінку акторів в рамках інституцій визначає *"логіка відповідності"*. Іншими словами, ціннісно забарвлені норми і формальні правила інституцій формують дії акторів [17].

Соціологічний неоінституціоналізм, представлений, зокрема, роботами Пола ДіМаджіо і Волтера Пауелла [11], виник із розвитком теорії організацій, тому не дивно, що в ньому часто йдеться про речі, дуже близькі до традиційного інституціоналізму: про те, що інституції мають значення, що саме вони визначають параметри поведінки акторів та утворених ними організацій. Роблячи акцент на значенні контексту, соціологічний неоінституціоналізм стверджує: актори не вільні у своїх діях. У процесі діяльності вони стикаються з різноманітними нормативними обмеженнями, з якими мусять рахуватися. Більш того: індивіди зі своїми цінностями, так само як і створювані ними інституції, „вбудовані” у певний культурний та організаційний контекст. Концепція „вбудованості” (embeddedness) розширює

поняття інституцій у соціологічному неінституціоналізмі до такої міри, що в ньому „зникає відмінність між інституціями та культурою” [12].

Підходи соціологічного неінституціоналізму можуть бути протиставлені *теорії раціонального вибору*, згідно з якою актори діють відповідно до своєї вигоди. Однак слід мати на увазі, що спочатку в економічній науці, а потім і в політології сформувалась впливова течія – *інституціоналізм обмеженого раціонального вибору*, яка поєднує обидва підходи, стверджуючи, що раціональний вибір лежить в основі поведінки соціальних акторів, але лише до певної міри. Водночас цей напрям заперечує, що інституції формують рамки преференцій індивідів, вбачаючи визначальний мотив індивідуального вибору в прагненні людей до максимізації вигоди. Інституції ж „структурують ситуацію”, „дають інформацію” про імовірну поведінку інших акторів. Інституціоналізм обмеженого раціонального вибору розглядає інституції як цілеспрямовані конструкції, створені людьми для розв’язання проблем, що виникають у процесі колективних дій.

Одним із основоположників цього різновиду *неінституціоналізму* є Нобелівський лауреат, американський економіст Даглас Норт [7]. У його працях чіткіше, аніж деінде, можна знайти підтвердження погляду на новий інституціоналізм як концептуальну схему, що пояснює „здійснення-вибору-в-рамках-обмежень”, поєднуючи економічні та соціологічні (а також політологічні) підходи. Цей варіант неінституціоналізму в економічному аналізі привертає увагу до норм і обмеженої раціональності, а в соціологічному – до цілеспрямованої поведінки і раціонального вибору [10, р. XV].

Д. Норт визначає інституції як певні „правила гри в суспільстві”, „придумані людьми обмеження, які спрямовують людську взаємодію в певне рiчище”. Ці правила виникають спонтанно як неофіційні (неформальні) інституції або створюються людьми з певною метою, шляхом прийняття законів та інших юридичних актів і діють як офіційні (формальні) інституції. І ті, й інші істотно відрізняються від організацій, оскільки організації – це групи людей, „об’єднаних прагненням спільно досягти певної мети”, а інституції – це набори правил-обмежень щодо їхньої поведінки. Правила, зрозуміло, необхідно відокремлювати від гравців. Д. Норт наголошує на великому значенні неформальних інституцій та їх ролі у формальній інституціоналізації суспільного життя [7, с. 11-14; 51-55].

Хоч Д. Норт працює як теоретик-економіст, сформульовані ним методологічні положення неінституціоналізму обмеженого раціонального вибору придатні до використання не лише в економічних, а й в інших суспільних науках. Зокрема, стосовно політології їх розвинув правознавець і політолог з університету штату Вашингтон в Сент-Луїсі (в якому викладає і Д. Норт) Джек Найт. Продовжуючи дослідження взаємодії раціонального вибору та інституційних обмежень у їх застосуванні до політики, він сформулював оригінальну концепцію, яку деякі дослідники виділяють у окремий напрям неінституціоналізму – „опосередкованого конфлікту”.

Зазначаючи важливість інституцій у суспільному розвитку, Дж. Найт звертає увагу на такі їх функції: інституції спрощують політичну діяльність і роблять її передбачуваною; вони дають змогу політикам брати на себе зобов’язання, яким можна довіряти (підвищують рівень *credibility* політичних заяв та обіцянок); зрештою, вони забезпечують стабільність політичної системи. Праці Найта

спрямовані не лише на те, щоб показати, яким чином інституції обмежують вибір раціонально мотивованого індивіда. Він досліджує, як виникають і зберігаються самі інституції і яким чином вони впливають на політичну стабільність і зміни – через розв'язання розподільчих конфліктів, що становлять, на думку Дж. Найта, серцевину політики [15].

У політології та соціології використовують ще один варіант неоінституціоналізму – так званий *історичний інституціоналізм*. Як випливає з назви, ця версія робить наголос на значенні пройденого історичного шляху утвердження інституцій. Її суть виражена в девізі: „історія має значення” (“history matters”) та в ключовому понятті: „стежка залежності” („*path dependency*”). Шляхи, „протоптані” на ранніх стадіях існування певної інституції чи сукупності інституцій (політичного ладу), мають тенденцію до відтворення, стверджують історичні неоінституціоналісти. Кожна інституція ніби внутрішньо запрограмована на певні зразки розвитку, що в деяких випадках призводить до нескінченного ланцюга інституційного самовідтворення, який досить важко розірвати. Та все ж, інституційні повтори не завжди є фатально неминучі. Критичний збіг обставин, кризові ситуації можуть відкрити шлях до інституційних змін нового типу.

Історичний неоінституціоналізм добре пояснює проблему співвідношення змін і неперервності: чому, наприклад, стається так, що запровадження офіційних інституцій певного типу в одних випадках дає добрий результат, а в інших – зазнає невдачі; чому в одних країнах (регіонах) інституційні обмеження справляють визначальний вплив на поведінку політичних акторів, а в інших – мінімальний або й не справляють жодного; чому, попри їх запровадження, життя часто повертає в стару, проторену колію.

Роберт Патнем², автор найсерйознішого емпіричного дослідження даної проблеми, пояснив за допомогою цієї концепції відмінності у наслідках політико-адміністративної реформи Півночі та Півдня Італії, окресливши „стежку залежності” в соціетальному, економічному та політичному розвитку цих регіонів. Клієнтелістський тип відносин упродовж тривалого періоду історії Півдня зумовив погане приживання тут нових демократичних інституцій. Натомість громадянська традиція Півночі забезпечила швидке їх утвердження і позитивний вплив на ціннісні установки людей [8].

Досвід Італії показує, пише Р. Патнем, що часто намагання запровадити інституційні зміни згори наштовхуються на “майже нездоланні перешкоди” на рівні соціальної організації й культури. Тоді настає період “старого вина у нових міхах”: у межах нових формальних інституцій політичні актори діють не за логікою цих інституцій, а за старою звичкою [8, с. 32]. Разом з тим, на думку Патнема, регіональний експеримент в Італії підтвердив “спроможність інституційних змін перетворювати політичне життя і майже нездоланні обмеження, які історія й соціальне середовище накладають на інституційний успіх”. Цей процес, проте, –

2

Ми використовуємо тут дещо іншу транскрипцію прізвища автора, аніж та, яку вжили перекладачі його книги (Патнем, а не Патнам), вважаючи, що саме вона правильна, а отже, має поступово утвердитись в українській спеціальній літературі.

повільний і не надто надійний, тому реформатори мають набиратися терпіння не очікувати швидких результатів [8, с.30, 226].

Про обмежений вплив офіційних інституцій на процеси демократизації та необхідність враховувати впливи культурних чинників (які в працях неоінституціоналістів часто трактуються як неформальні інституції) пише також Френсіс Фукуяма. Зигзаги й патології цього процесу, за його словами, “схоже, перебувають поза межами впливу інституційних рішень, а отже, поза межами державної політики” [9, с.51]. Але, з іншого боку, він зазначає, що культура “доволі пластична і може зазнавати впливу процесів на трьох вищих рівнях” – громадянського суспільства, офіційних політичних інституцій та ідеології [9, с. 49-50].

4. Пізнавальні можливості неоінституціоналізму щодо перехідних суспільств

Через багатоманітність концептуальних підходів та напрямів у межах неоінституціоналізму, він виглядає радше як етап у розвитку інституціоналізму, що настав з 1980-х років, аніж як єдина концептуальна схема. І все ж, у всіх його відгалуженнях є важливі для політологічних досліджень спільні моменти, відсутні в попередніх концепціях інституціоналізму. Вони мають значний евристичний потенціал, особливо для перехідних систем, де творяться, зміцнюються або деградують формальні політичні інституції, де багато залежить від їх співвідношення з неформальними практиками і де зворотні впливи акторів на інституції час від часу набувають критичної ваги.

Стосовно перехідних суспільств неоінституціоналізм найкраще пояснює, яким чином, поряд із утвердженням демократичних форм правління і громадянської поведінки, зберігаються або й народжуються недемократичні зразки практики. Якщо формальні й неформальні інституції подібні за змістом, то вони взаємно підсилюють одні одних, і процес політичної інституціоналізації відбувається успішно. Якщо ж ні, то неформальні інституції можуть zdeформувати чи й повністю зруйнувати формально встановлені правила та процедури. Цю особливість неоінституціонального аналізу вдало використали німецькі дослідники В. Меркель і А. Круасан для обґрунтування своєї концепції дефектних демократій, які не змогли стати ліберальними саме через вплив неформальних інституцій [6].

Неоінституціоналізм відкриває нові можливості для аналізу „заклинення” демократичних перетворень в Україні, що виявляється в нездатності створити правову, добре інституціоналізовану державу і в такий спосіб закріпити здобутки демократизації. Видається перспективною, хоч поки що й не достатньо розвиненою, ідея Віктора Андрусіва про важливість інституційного інтересу та особливості його кристалізації у *несформованих, сформованих, зруйнованих та перехідних системах* [1, с.20].

Інституційний підхід до трансформації політичного режиму поки що орієнтує наших дослідників і політичних акторів на розгляд процесу творення формальних, закріплених конституцією і законами інституцій, на вибір конституційного дизайну, який якнайкраще відповідає дійсним чи уявним умовам країни. Однак, за твердженням Френсіса Фукуяма, „є небагато альтернативних інституційних устроїв,

що викликають якийсь ентузіазм”, а „соціальна інженерія на рівні інституцій наштовхнулася на глуху стіну: досвід останнього століття навчив більшість демократій, що амбіційні перебудови існуючих інституцій часто породжують більше непередбачених проблем, аніж вирішують”[9, с.51]. Отже, на цьому полі не надто багато простору для маневру.

Тим часом, теорії неінституціоналізму здатні допомогти в розв'язанні критичних питань демократичної трансформації шляхом переорієнтації уваги з пошуків ідеального інституційного дизайну на вивчення шляхів перетворення формальних інституцій у реальні. Адже саме процес реальної інституціоналізації, а не формальне створення офіційних інституцій, є, з точки зору неінституціоналізму, основою політичної стабільності. Інституційна стабілізація потребує: а) часу; б) легітимності; в) усвідомлення невідворотності гри за спільно визнаними правилами та шкоди, якої завдає державі і суспільству намагання їх змінювати чи не щодня.

Заслуговує на увагу так само проблема співвідношення формальних і неформальних інституцій, їх конгруентності та відповідності інтересам політичних акторів. Положення неінституціоналізму про визначальну роль неформальних інституцій, сила яких особливо зростає в умовах інституційного вакууму, слабкості або недостатньої легітимності формальних інституцій, дуже влучно характеризує сучасну політичну ситуацію в Україні. Як подолати недемократичні неформальні інституції? Це питання, як нам вже доводилось неодноразово зазначати [4; 5], мало би стояти на одному з перших місць порядку денного політичної теорії і практики після Помаранчевої революції. Однак воно було підмінене загальними розмовами про „систему” та наріканнями на те, що вона залишилась незмінною і після 2004 р.

Крім того, саме в цей час досягло апогею захоплення політичних акторів реформуванням політичної системи „під себе”, наслідком чого стали розхитані як ніколи формально встановлені, хоч і погано збалансовані демократичні інституції (більшою мірою – через їх постійне реформування, аніж через недосконалий дизайн). А при їхній слабкості, як стверджує новий інституціоналізм, продовжує діяти тенденція до заміщення їх звичними, у нашому випадку – недемократичними, неформальними зразками політичної поведінки. Якщо і надалі процеси формальної та неформальної інституціоналізації йтимуть у протилежних напрямках, причому другі витіснятимуть перші, то демократичний вибір, безумовно, буде спотворений, і країна, замість демократії, прийде до зовсім іншого режиму.

„Українські парламентарі, – писав С. Грабовський у 2006 р., – які щодня міняють правила під одноденні свої інтереси або й зовсім ігнорують їх, слідує не приписам європейського парламентаризму ХХІ ст., а відновлюють практику „української Руїни другої половини ХVІІ століття: сьогодні обираємо гетьмана на великій раді, завтра скидаємо його на "чорній раді", післязавтра знову даємо булаву на малій старшинській раді, і так до несхочу – поки країна не розвалиться на друзки” [2]. Як тут не згадати положення неінституціоналізму про „стежку залежності” від історичного минулого, а згадавши, не задуматись про те, як вчасно з неї звернути – зокрема й за допомогою нових теоретичних розробок.

Список використаної літератури:

1. Андрусів В. Інституційний інтерес : виникнення та стратегічне значення

- [Електронний ресурс] / В. Андрусів // Стратегічні пріоритети. – 2006. – № 1. – Режим доступу : http://www.niss.gov.ua/Strateg_pr/1/1-3.pdf.
2. *Грабовський С.* Попередні підсумки "торжества парламентаризму": 2X2=5 [Електронний ресурс] / С. Грабовський // Українська правда. – 26.01.2006. – Режим доступу : <http://pravda.com.ua/news/2006/1/26/38039.htm>.
  3. *Зазнаев О.* Вторая молодость «долгожителя» : концепт «политический институт» в современной науке [Електронний ресурс] / О. Зазнаев // Проблемы политической науки – Казань : Центр инновационных технологий, 2005. – 154 с. – Режим доступу : www.ksu.ru/infres/politology/zaznaev.doc.
  4. *Колодій А.* Політична трансформація в Україні : інституції та люди / А. Колодій // Ефективність державного управління. Збірник наукових праць. – Вип.12. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2007. – С. 205–211.
  5. *Колодій А.* Траектория демократического перехода в Украине (спроба неінституціонального аналізу) / А. Колодій // Збірник наукових праць за матеріалами V Міжнародної конференції "Розвиток демократії та демократична освіта в Україні". Київ, 8–10 листоп. 2007 р. – К., 2007. – С. 213–222.
  6. *Меркель В.* Формальные и неформальные институты в дефектных демократиях / Меркель В., Круассан А. // Полис. – 2002. – № 1. – С. 6–17 ; № 2. – С. 20–30.
  7. *Норт Д.* Институты, процеси та функціонування економіки / Норт Д. – Київ : Основи, 2000. – 230 с.
  8. *Патнам Р.Д.* Творення демократії. Традиції громадської активності в сучасній Італії / Патнам Р.Д. – К., 2001. – 302 с. (укр. переклад книги: Putnam, Robert D. Making Democracy Work : Civic Traditions in Modern Italy / Putnam, Robert D. –Princeton : Princeton University Press, 1993. – 258 p.).
  9. *Фукуяма Ф.* Примат культури / Фукуяма Ф. – І. – Ч. 21. – С. 49–57.
  10. *Brinton M. C.* The New Institutionalism in Sociology / Brinton, Mary C., Victor Nee. – New York : Russell Sage Foundation, 1998. – 332 p.
  11. *DiMaggio P. J.* Introduction / DiMaggio Paul J. and Walter W. Powell // The New Institutionalism in Organizational Analysis / ed. by Walter W. Powell, Paul J. DiMaggio. – Chicago : University of Chicago Press, 1991. – P. 1–38.
  12. *Hall P. A.* Political Science and the Three New Institutionalisms / Hall Peter A., Taylor Rosemary C.R. // Political Studies. – 1996.– № 5. – P. 938–957.
  13. *Huntington S.* Political Development and Political Decay / Huntington S. // World Politics. – 1965. – Vol. 17. – № 3. – P. 386–430.
  14. *Huntington S.* Political order in changing societies / Huntington S. – New Haven ; London : Yale University Press, 1968. – 480 p.
  15. *Knight J.* Institutions and Social Conflict / Knight Jack. – New York : Cambridge University Press, 1992. – 234 p.
  16. *Koelble T. A.* What is New about New Institutionalism / Koelble Thomas A. // Comparative Politics. – 1995. – January. – P. 231–243.
  17. *March J.* The Logic of Appropriateness [Електронний ресурс] / March J., Olsen J. // Arena Working Papers (Center for European Studies, University of Oslo). – 2004. – WP04/09. – Режим доступу : http://www.arena.uio.no/publications/wp04_9.pdf.

18. Moser R. G. Electoral Systems and the Number of Parties in Postcommunist States / Moser Robert G. // World Politics.– 1999. – Vol. 51. – April.– P. 360–361.
19. Motyl A. Ukraine and Russia : divergent political paths / analysis & commentary [Електронний ресурс] / Motyl Alexander // Open Democracy Online.– London.– 2006.– August 17. – Режим доступу : <http://www.opendemocracy.net/home/index.jsp>.
20. Rustow A. D. Transition to Democracy. Toward a Dynamic Model / Rustow A. D. // Comparative Politics. – 1970. – April. – P. 337–365.
21. Theory and Methods in Political Science / Second ed. Ed. by David Marsh and Gerry Stoker. – Houndmills etc. : Palgrave Macmillan, 2002. – 368 p.

*Стаття: надійшла до редколегії 02.04.2009
прийнята до друку 24.09.2009*

NEW INSTITUTIONALISM AND ITS COGNITIVE POSSIBILITIES IN POLITICAL STUDIES

Antonina Kolodii

*Lviv Regional Institute of Public Administration
Of National Academy of Public Administration under the Office of the President of Ukraine
Faculty of Public Administration and Local Government,
Department of Political Science And Philosophy
Sukhomlynsko st. 16,79491, Briukhovychi, Lviv Ukraine
e-mail: akolodii@gmail.com*

The paper deals with some current trends in the institutional theory, particularly with the heuristic potential of different neoinstitutionalist approaches. Special attention is paid to the contribution in the institutional studies of those political scientists who are known by their research in the field of global democratization process, transitions to democracy and democratic reforms in relatively stable democratic systems. Besides, the author designates some critical points in the development of Ukraine's political system, which, as she sees, need thorough examination with the usage of neoinstitutionalist methods.

Key words: institute, political changes, democratic transition, traditional institutionalism, new institutionalism, directions of new institutionalism, institutionalism of the limited rational choice, sociological new institutionalism, normative new institutionalism, historical institutionalism.

НЕОИНСТИТУЦИАЛИЗМ И ЕГО ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ В ПОЛИТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Антонина Колодій

*Львовский региональный институт государственного управления
Национальной академии управления при Президенте Украины
Факультет государственного управления и местного самоуправления
Кафедра политических наук и философии*

*ул. Сухомлинского, 16, 79491, г. Львов-Брюховичи, Украина
e-mail: akolodii@gmail.com*

В статье идет речь о современных тенденциях в развитии институциональной теории, в частности об эвристическом потенциале разнообразных неинституционалистских подходов. Особенное внимание уделено разработкам тех ученых-политологов, которые известны своими исследованиями глобального процесса демократизации, а также переходов к демократии и демократических реформ в относительно стабильных демократических системах. Кроме того, автор отмечает некоторые критические точки в развитии политической системы Украины, которые нуждаются в подробном изучении с использованием методов неинституционализма.

Ключевые слова: институции, политические изменения, демократический переход, традиционный институционализм, неинституционализм, направления неинституционализма, институционализм ограниченного рационального выбора, социологический неинституционализм, нормативный неинституционализм, исторический институционализм.